

Manu van der Aa

Een ‘beste kerel’, maar ook een arrivé. E. du Perron over Maurice Roelants

[Lezing voor het EDPG, 20 november 2004 in het Letterkundig Museum, Den Haag. In: Cahiers voor een Lezer 23 (mei 2006), p. 3-16. Ook in: Martine de Clerq & Stefan van den Bossche (red.), Ik begrijp deze variaties in een gemoed: bijdragen colloquium Maurice Roelants (1895-1966). Antwerpen, Garant, 2004, p. 31-43]

Komen en gaan

‘Ik heb eindelijk een in ’t Nederlandsch geschreven roman in handen die aangenaam leest (voor ons), het is de eerste roman van den dichter van ’t *Fonteintje*: Maurice Roelants.’ Dat schreef Eddy du Perron op 6 september 1927 aan zijn vriend, de schilder Carel Willink. Uiteraard doelde Du Perron op Roelants’ eerder dat jaar verschenen roman *Komen en gaan*. Vermoedelijk bestond er op dat ogenblik nog geen persoonlijk contact tussen beide schrijvers, al kende Du Perron Roelants’ poëzie natuurlijk wel. De Nederlandse polemist koesterde namelijk een grote bewondering voor de dichters van ’t *Fonteintje*, zoals een paar maanden later pijnlijk duidelijk zou worden naar aanleiding van een enquête die zou uitgaan van het tijdschrift *Avontuur*: Du Perron wees toen Richard Minne aan als interessantste moderne dichter, tot grote teleurstelling van zijn mede-*Avonturier*, Paul van Ostaijen, die natuurlijk dacht dat hij dat was.² Het zal echter duidelijk zijn dat de fantaisistische en vormelijk klassieke poëzie van de Fonteiniërs, veel beter bij Du Perrons poëtische opvattingen aansloot dan Van Ostaijens ‘zui-vere lyriek’.³

Wat Du Perron nu precies zo goed vond aan *Komen en gaan* heeft hij nooit duidelijk gemaakt – Du Perron en Roelants hebben overigens nooit echte kritieken over elkaars werk geschreven – maar dat hij in Roelants een literaire bondgenoot zag, is overduidelijk. In november 1927 stelde hij (DP) Van Ostaijen voor om Minne, Roelants en Raymond Herreman te vragen om mee te werken aan *Avontuur*, met de precisering: ‘Bij Roelants denk ik aan *proza*’. Toen Van Ostaijen nogal koeltjes reageerde, schreef Du Perron hem op 3 december: ‘Ik voor mij wil noch Roelants noch Herreman speciaal vragen; maar als ik ze tegenkom (wat mogelijk is, want het zijn beide goede vrienden van Greshoff) zal ik ze mondeling een hint geven, en via Herreman bijv.: Minne (de onzichtbare)’. In de circulaire die begin januari 1928 het verschijnen van *Avontuur* aankondigde, werden Minne en zijn kompanen ook zeer expliciet ten dans genood. Minnes ‘Gebed voor de Galg’ heeft – zo heet het – ‘zeker evenveel facetten waardoor het nieuw mag heeten, als de meest expressionistische gedichten. [...] En dan, wij houden óók van een meer fantaisistische literatuur dan die welke de Nederlandsche literaire douane passeerde’.

Op 22 januari 1928 kon Du Perron aan Van Ostaijen melden: ‘Ik heb zo juist (het is 3 uur in de morgen) iemand gesproken die met zeer veel belangstelling naar je informeerde: Maurice Roelants. (Ik heb hem ook iets gevraagd voor *Avontuur*)’. Blijkbaar had Roelants niet botweg geweigerd een bijdrage te leveren maar of hij dat ook écht van plan is geweest, zullen we nooit weten. Na twee nummers overleed Paul van Ostaijen en het derde (wegens financiële strubbelingen ook het laatste) nummer van *Avontuur* werd grotendeels gevuld met diens nagelaten werk.

Het contact tussen Du Perron en Roelants was echter gelegd. Met een ‘zeer sympathiek stukje’ in De Telegraaf van 21 maart over de net overleden Paul van Ostaijen wist Roelants zich nog meer in de gunst van Du Perron te werken. Ook scheen er een correspondentie op gang te zijn gekomen. Jammer genoeg zijn daarvan slechts enkele brieven teruggevonden. Wel weten we dat Roelants dezelfde dag nog aan Du Perron meldde:

Ik heb gezegd wat ik meen: dat uw vriend [Paul van Ostaijen] misschien de hoogste poëtische potentie bezat van alle Vlaamse jongeren. Zijn dood is een onschatbaar verlies voor de poëzie. Ik ben tevreden dat ik hem nog tijdig heb kunnen betuigen hoeveel waardering ik voor hem had. Het is een arme troost, maar wat wilt gij?⁴

Voor de lijkdienst van dinsdag 27 maart in de H. Jozefkerk te Antwerpen wilde Du Perron Roelants afvaardigen omdat die 'in tegenstelling met mij, zegt hij, wèl gelovig en wèl kerks is'. In de Van Ostaijen-literatuur komt de trieste begrafenisplechtigheid van de week tevoren in Miavoye-Anthée geregeld uitvoerig ter sprake. Over de lijkdienst in Antwerpen is echter vrijwel niets bekend. Ik weet dus ook niet of Roelants de honneurs er effectief heeft waargenomen.

Enkele maanden later, eind 1928, was het tijd voor een wederdienst. Roelants was toen naarstig op zoek naar kopij voor het culturele maandblad *Vandaag* – waarover u straks meer zult vernemen – en kwam bij Du Perron aankloppen voor een artikel over Van Ostaijen. Het zou opgenomen worden in een herdenkingsnummer dat in april 1929, een jaar na het overlijden van de dichter, zou verschijnen. Aanvankelijk bedankte Du Perron voor de eer en verwees Roelants door naar Gaston Burssens. Na enig 'officieel' aandringen van de redactiesecretaris van *Vandaag* (Roelants dus), zwichtte Du Perron en schreef 'Bijdrage nummer zoveel'. Met de titel uitte Du Perron zijn ergernis over het plots opdruken van de grote schaar 'intimi' en 'ontdekkers' van Paul van Ostaijen.

In december 1929 vertelde Du Perron aan interviewer G.H.'s-Gravesande van *Den Gulden Winckel* onder meer dat hij in de Vlaamse poëzie na de dood van Van Ostaijen, en met uitzondering van Richard Minne, geen bijzondere persoonlijkheden meer had ontdekt. Wel nam hij de gelegenheid te baat om opnieuw de loftrumpet te steken van Roelants' debuutroman: '*Komen en gaan* is in menig opzicht superieur werk en behoort tot het beste wat de hele Nederlandse romankunst sedert God weet hoelang heeft opgeleverd'. Maar hij heeft ook bedenkingen: 'Het is te betreuren, dat zijn journalistieke arbeid hem verhindert zich aan een nieuw boek van dezelfde omvang te wijden. Zijn *Jazz-speler* is geen vooruitgang, vind ik, na deze eerste roman. Het gaat terug in de meer specifiek-Nederlandse sfeer, het is slomer en ook de toon heeft niet dezelfde klaarheid'.⁵ In een brief aan Willink (van 13 februari 1929) had Du Perron ook al bedenkingen geuit bij *De Jazzspeler*: '[...] waarom die man moet jazzi? Het is mij ook te mooierig opgetekend en beredeneerd'.

Een Van de Woestijne zonder koppelteekens en alliteraties

Tussen april 1929 en begin 1930 lijkt er alleen toevallig contact te hebben bestaan tussen Du Perron en Roelants. Ze woonden allebei in de Brusselse agglomeratie – Du Perron in Elsene, Roelants in Wemmel – en vanzelfsprekend overlapt hun literaire vrienden- en kennissenkringen. Zo troffen ze elkaar wel eens bij Jan Greshoff of uitgever Sander Stols, die naast elkaar woonden op de Auguste Reyerslaan in Schaarbeek. Stols kon op Greshoff en Du Perron rekenen voor hulp en advies, soms ongevraagd, bij het werven van auteurs voor zijn fonds. Op 13 februari 1930 schreef Du Perron vanuit Amsterdam aan de uitgever:

Ik raad je sterk aan in je "Luchtkasteelen" ook op te nemen, een bundel verzen van Maurice Roelants. Ik las laatst zijn *Kom der Loutering* [...] en vond er zéér mooie dingen in. [...] Men zou dan een bundel zóó kunnen samenstellen: de jeugdgedichten bijéén (uit *Eros en Kom der Loutering*, beide in oorspr. uitgaaf sedert jaren onvindbaar, en bovendien zoo goed als onbekend; ze verschenen in van die "mooie" maar obscure Vlaamsche uitgaafjes) – gevolgd door latere gedichten: alles wat voorkomt in *De Dichters van het Fontijntje* [sic], plus wat hij nog verder geven wil of kan. Dat zou een mooi nummer worden. *Spreek hem erover*. Vraag hem of hij mij *Eros* zenden wil, en in principe voor het plan voelt. Hij zou den bundel kunnen noemen met den titel die hij reeds ergens aankondigde: *Het Verzaken*.⁶

Een dag later bracht Du Perron Greshoff op de hoogte van zijn plan: 'Wat denk jij van het idee? M[aurice] is als dichter veel te onbekend, en voor de "Luchtkasteelen" zou het een mooi nummer zijn. Als je het met mij eens bent, reken ik op jou om de beide heren op te warmen'.⁷ De correspondentie toont duidelijk aan dat het initiatief uitging van Du Perron. Dat Roelants zelf gevraagd zou hebben om een bloemlezing uit zijn poëzie te maken, klopt dus niet.

Blijkbaar was de reactie van alle betrokkenen positief want op 15 februari meldde Du Perron aan Greshoff dat hij 'met toewijding en naar beste krachten' aan de slag zou gaan. Roelants zelf moet dan al voorgesteld hebben om een inleiding te schrijven in de vorm van een brief aan Du Perron. Die vond dat in principe een goed idee maar, zo vervolgde hij, 'practisch lijkt het mij geen handige zet. [...] De verkoopskansen van iederen "jongere" zijn al zóó gering, dat men niet te voorzichtig kan zijn'. Hij vreesde namelijk de vooringenomenheid van belangrijke critici als Dirk Coster, D.A.M. Binnendijk en Hendrik Marsman die op dat moment geen van allen Du Perron-gezind waren. 'Hoe gaan [zij] staan tegenover dit werk van Maurice, als zij weten dat ik het hen in zekeren zin aanbied?' vroeg Du Perron zich af.

De bloemlezer stuitte in al zijn enthousiasme – voor de eerste maar zeker niet de laatste keer – aanvankelijk op een schijnbare desinteresse van Roelants. Waarschijnlijk had die het te druk met andere dingen maar na een week tevergeefs wachten op een exemplaar van Eros en Roelants' eigen keuze, werd het Du Perron te veel en hij schakelde Greshoff in: 'Ik schrijf hem [Roelants] niet persoonlijk omdat het vervelend is geen antwoord te krijgen', luidde het op 22 februari. Wel stuurde hij hem dezelfde dag nog een exemplaar van zijn eigen bundel *Parlando*, nummer 4 uit de serie *Luchtkasteelen*, met de opdracht: 'Voor Maurice Roelants/ in afwachting van zijn bundel / in dit gewaad – / EduPerron / A'dam, 22.2.'30'.⁸ Dat Du Perron vanuit Amsterdam moest werken, vergemakkelijkte de zaak natuurlijk niet. Op 5 maart drong hij bij Greshoff nogmaals aan op een reactie van Roelants: '[...] bel hem op om hem te zeggen dat hij mij *antwoordt*. Al was het in telegramstijl!'. Klaarblijkelijk noemde Roelants zichzelf niet voor niks 'de slechtste epistolier, die er op aarde is'.⁹

Half maart was de klus geklaard en Du Perron kon met tevredenheid op de gedane arbeid terugkijken:

De bundel van Maurice *is* inderdaad aardig; maar toch – in het eerste deel wat erg Karel van de Woestijne, en in het tweede wat erg Jan van Nijlen, en ongetwijfeld zeer inferieur aan den laatste. Toch is het een aardig nummer voor de *Luchtkasteelen* dat ik niet gaarne missen zou, vooral omdat het toch van belang is, naast de prozawerken van Maurice.

Het was wachten tot november 1930 voor de 150 exemplaren van *Het verzaken* eindelijk van de persen van Boosten & Stols rolden. Het boekje was opgedragen 'Aan de Nagedachtenis van Karel van de Woestijne' en bevatte 'Bij wijze van inleiding' een brief van Roelants aan E. du Perron, gedateerd 15 maart 1930. Daarin stelt de auteur dat hij 'tevreden en gerust [was] in de vergetelheid'. Hij vraagt zich zelfs af: 'Was ik eens dichter?' Hij bekent wat huiverig te staan tegenover een nieuwe confrontatie met zijn jeugdverzen. 'Maar', zo luidt het verder, 'daartegenover staat, dat uw bloemlezen een attentie is die mij ontroert: de vriendschap is soms wel de poëzie waard.'

Ik heb geen uitgebreid onderzoek gedaan naar de receptie van *Het verzaken* maar er kwam inderdaad tegenwind uit de hoek die Du Perron verwacht had, met name van Hendrik Marsman. Het was echter niet Roelants maar de bloemlezer zelf die op zijn werk werd aangesproken. In een verloren gegane brief moet Marsman Du Perron verweten hebben dat hij zijn poëtische principes verloochend had door als bloemlezer van Roelants op te treden. Du Perron riposteerde:

Dat u – of een ander – mij Roelants zou toedienen *wist* ik. Maar een vriendendienst is geen acte van geloof en als u, buiten deze kwestie om, precies zou willen weten waarom ik tòch wel

voor de verzen van Roelants voel, dan is het hierom: 1°. werd het grootste deel geschreven tussen 16 en 20 jaar, en vond ik die verzen niet te verwerpen naast veel wat er in Holland voor 'goed' doorgaat; 2°. (neen, dit is eigenlijk het voornaamste): vind ik dien bundel [*Het verzaken*] interessant, als de poëzie van den schrijver van *Komen en Gaan*; 3°. maar dit mag u aan niemand zeggen: vind ik dit bundeltje zoo aardig omdat het mij een idee geeft van wat een Van de Woestijne zou kunnen zijn zonder koppelteekens en alliteraties. Roelants is een epigoon van Van de Woestijne, soit! maar ik vind het zoo sympathiek in dezen epigoon dat hij 'brand' kan schrijven zonder er direct 'broeiende' voor te zetten en 'neusbeen' (zal ik maar zeggen) inplaats van 'neus-been'. Maar natuurlijk, dit zijn erge bijkomstigheden, die ik u toevertrouw in de schaduw van mijn bibliotheek...¹¹

Commentaar hierbij lijkt me overbodig. Vermeldenswaard is dat van *Het verzaken* in 1932 al een wat minder luxueus uitgevoerde tweede druk verscheen.¹²

Beste kerels maar flapdrollen

In de loop van 1931 was bij Du Perron en Menno ter Braak, die zich in geen enkel ander periodiek op hun plaats voelden, het plan gerijpt voor een nieuw letterkundig maandblad. Al vlug kwamen ze bij uitgever Doeke Zijlstra van Nijgh en Van Ditmar terecht die het tijdschrift zou gaan uitgeven. Hij wilde naast zijn eigen mannetje, Everard Bouws (als redactiesecretaris), ook een Vlaming in de redactie. Ter Braak, die Roelants amper kende, volgde Du Perron toen die hem op 21 augustus 1931 liet weten:

Heeft Bouws je gezegd dat Zijlstra met het oog op Vlaanderen Roelants in de redactie wil? Ik heb daar niets op tegen: 1°. is Roelants een uiterst-geschikte kerel, 2°. heeft hij het zeer druk, zoodat hij practisch niets of weinig zal uitvoeren, 3°. gaan zijn opvattingen met de onze vrijwel samen.

Het tweede argument is een beetje curieus maar vanuit Nederlands standpunt begrijpelijk: Roelants mocht meedoen voor de schone schijn maar mocht geen blok aan het been zijn. Dat Du Perron de situatie best goed had ingeschat, blijkt uit het feit dat Roelants voor de eerste jaargang (1932) slechts drie kleine bijdragen leverde en helemaal niks voor de tweede jaargang (1933). Nochtans had Du Perron van in het begin open kaart gespeeld, zo blijkt uit een recent teruggevonden brief aan Roelants: 'Op de 1e *Forum*-vergadering heb je met een soort verontwaardiging over mijn scepticisme in dezen gezegd dat je wèl zou meewerken'.¹³

Aanvankelijk profiteerden de twee Nederlandse redacteurs volop van de quasi onbeperkte publicatiemogelijkheden die *Forum* hen bood: 'Als jij en ik zóó productief worden, blijft er nauwelijks een hoekje open waarin Roelants zich wringen kan!', constateerde Ter Braak.¹⁴ Lang zou het echter niet duren voor ze zich aan hem zouden gaan ergeren. Eerst staken ze nog de draak met zijn 'soms rare bezwaren' die hij opperde tegen bepaalde stukken. Zo bijvoorbeeld tegen een zeker narcisme in een stukje van Du Perron: 'Ik schijn een ontzettende narcissist te zijn', zo rapporteerde hij op 9 april 1932 aan Ter Braak, 'maar enfin, *dit* eene zinnetje ga ik nu, om Maurice plezier te doen, stilletjes schrappen!'. Ter Braak begreep er ook niks van en antwoordde drie dagen later: 'Het is toch niet geheim iets anti-katholieks, die narcisserij?'. Begin juni uitte Du Perron tegenover Bouws voor het eerst zijn ongenoegen over het feit dat Roelants tot dan toe 'bliksems weinig' gedaan had.

Toen Roelants wat later de driejaarlijkse prijs der Vlaamse provinciën had gekregen, achtte Du Perron het nodig hem te waarschuwen tegen een bepaald soort officiële consacrering, die in zijn ogen dodelijk was voor een schrijver: 'Moet ik je feliciteren met je zooveelste prijs; dan bij dezen! – en tracht ze te overleven op een andere manier dan Anth. Donker, die er bepaald onder bezweken is. Ben je al lid van de Mij v. Letterkunde? Menno werd benoemd, maar heeft bedankt; als Slauerhoff dit ook doet is alles best'.¹⁵ Op 11 juli was Du Perron tegenover Ter Braak nog duidelijker:

Maurice heeft een grappiger aard [dan Anthonie Donker], maar officieel wordt hij met den dag meer. En zooals je terecht zei: op een keer gaat het compromis dat wij nu al, min of meer, met hem maken, niet meer op. Ik heb in één woord – en hoe geschikt ik hem ook vind – weer de indruk gekregen dat hij eigenlijk niet bij ons hoort; ik vraag me af wanneer dit pertinent blijken zal. Zolang wij met Maurice alleen te doen hebben, wil ik veel water in mijn wijn doen, maar als ik mettertijd de dupe blijf te zijn van allerlei Vermeylens en soortgelijke officieele letterkundigen die via Maurice hun belangen in *Forum* laten verzorgen, vind ik mijn rol een beetje triest.¹⁶

Du Perron doelt in deze brief op een aanvaring met Roelants over een zinnetje in de eerste aflevering van zijn *Uren met Dirk Coster*, die in het julinumnummer van *Forum* was verschenen. De polemist heeft het daar over 'de banale *Wandelende Jood* van Vermeyleylen, waarin de auteur ook jarenlang zijn levenswijsheid heeft opgestapeld'. Roelants had Du Perron gevraagd deze opmerking te schrappen maar die was deze keer niet zo toegeeflijk als hij in april was geweest. Bovendien had Roelants in het vorige nummer ook Ter Braak al min of meer gedwongen tot schrappen in een stukje over Albert Schweitzer. In zijn *Roman van het tijdschrift Forum* presenteert Roelants dit voorval als een 'Klein voorspel uit *Forum* – eerste manier',¹⁷ waarmee hij dacht aan te tonen dat er een precedent bestond van Nederlandse toegeeflijkheid tegenover Vlaams-katholieke bezwaren. Hij suggereert zo natuurlijk dat de *Virginia*-affaire, die tot de opheffing van *Forum* leidde, best op een gelijkaardige manier opgelost had kunnen worden. Ik citeer Du Perrons antwoord aan Roelants hier uitvoerig omdat het een voorbeeld van het tegendeel was, een voorbeeld dat Roelants in zijn *Roman van het tijdschrift Forum*, waarschijnlijk niet zonder reden, onbesproken liet.

Beste Maurice,

Bij het overlezen van de proeven heb ik geen reden gezien die kleine opmerking over Vermeyleylen te schrappen. [...] ik dacht niet dat *jij* aan het schrappen hechtte als aan het licht in je oogen; de beslissing was tusschen ons geheel voorwaardelijk gelaten.

Het spijt me dat je je voortaan moet gaan 'wapenen' hiertegen, maar nogmaals, ik geloof dat we een geheel verkeerd principe volgen met deze eischen van schrappen en wijzigen. Ik stel je voor om pro-katholieke en Vermeyleyleniaansche stukjes te schrijven, si le cœur vous en dit; het zou ons het genoegen bezorgen weer wat proza van jou in *Forum* te zien [...] Ik zeg dit werkelijk zonder hatelijkheid, maar omdat het mij *juist* lijkt en omdat je verwijt me een betere zaak waardig voorkomt.¹⁸

Roelants wist dus precies wat voor vlees hij met Du Perron in de kuip had, vandaar wellicht dat hij in september 1933 aandrang op zijn terugtreden toen de redactionele noord-zuidsplitsing werd besproken.

Dit alles stond een hartelijke persoonlijke omgang tussen Du Perron en Roelants schijnbaar niet in de weg. Ze ontmoetten elkaar nog geregeld in Brussel en Du Perron bleef hem in brieven aan Ter Braak 'een beste kerel' noemen. In februari 1933 voegde hij daar wel aan toe: 'maar ook een arrivé'.

Een ruzie tussen Jan Greshoff en Roelants die rond dezelfde tijd uitbrak, zou de zaken er niet makkelijker op maken. Du Perron en Ter Braak vonden Greshoff meer bij hen horen dan Roelants. Niet voor niets wordt Greshoff wel eens de vierde *Forum*-redacteur genoemd. Toen Greshoff en Roelants woorden kregen over de Van de Woestijneherdenking waarvan Roelants de voortrekker was, lag hun sympathie dan ook eerder bij Greshoff. *Forum* had immers ook last van Roelants' activiteiten: ze verhinderden hem niet alleen om bijdragen te schrijven maar ze hadden eveneens een rol gespeeld in zijn vergeefse *démarche* ten gunste van Vermeyleylen. Roelants had via Vermeyleylen, die voorzitter was

van de Vlaamse Vereniging van Letterkundigen, namelijk geld los gekregen voor zijn Van de Woestijneplannen en wilde Vermeylen in 'zijn' tijdschrift niet laten aanvallen. Du Perrons oordeel over Roelants verhardde nu enigszins, aan Ter Braak schreef hij:

Wat ik van Bouws en Roelants denk, weet je nu. Overigens beide beste kerels (dit meen ik ook). Maar flapdrollen, die rond de 30 niet de humbug juist hebben leeren inzien van literatuurambtenarij'tjes, maar die er meer en meer van smullen. [...] De tweede vindt het belangrijk om redacteur te zijn van een 'leidend tijdschrift', terwijl hij er geen bal voor doet [...].¹⁹

Dat Roelants weinig tot niets deed voor *Forum* was nu dus een argument tegen hem geworden. Ook nu weer speelde Du Perron open kaart en schreef Roelants op 26 februari een lange brief waarin hij de opheffing eiste van de controle der redactieleden op elkaars stukken, Roelants herinnerde aan zijn belofte van de eerste vergadering (dat hij wèl zou meewerken) en hem aanspoorde om eindelijk in actie te schieten:

Ik ben misschien een zeer lastig redacteur (volgens Bouws), maar ik heb althans serieus aan Forum meegewerkt. Op jou zijn in *De Stem* versjes geschreven om te vertellen dat je alleen je naam gegeven had, enz. Dit doet er niet toe, zal je zeggen; maar ik vind van wel. [...] We zijn nu ongeveer een jaar zonder één regel van je hand gebleven. Aan den anderen kant verneem ik dat je veel moeite geeft voor Van de Woestijne-huldigungen, waar je zelfs ruzie over krijgt met Jan. Ik wil aannemen dat de zaak Van de W. van veel belang is; maar nu de huldigungen gebeurd zijn, meen ik dat Forum op effectieve en persoonlijke medewerking van je mag rekenen.

Wellicht had dat spotversje in het januarinumnummer van *De Stem*,²⁰ het tijdschrift van Du Perrons aartsvijand Dirk Coster, een gevoelige snaar geraakt bij Du Perron, die er in literaire zaken een musketiersethos op na hield. Naar zijn gevoel had Roelants zijn plicht verzaakt en, zeker nu de vijand – die hij na zijn *Uren met Dirk Coster* verslagen achtte – dat ook in de gaten had gekregen, wilde hij terug eensgezindheid, een 'Eén voor allen, allen voor één'-spirit, in de *Forum*-rangen. Ondanks deze reprimande leverde Roelants, zoals gezegd, geen enkele bijdrage aan de tweede jaargang van *Forum*.

Dat potsierlijke hoogkoeterwaalsch

Toen in de loop van 1933 duidelijk werd dat *Forum* alleen in een andere vorm, met aparte Nederlandse en Vlaamse redacties, zou kunnen voortbestaan, en de onderhandelingen daarover aan de gang waren, schreef Du Perron aan Ter Braak:

Als je nu met Maurice en Zijlstra de reorganisatie van Forum bespreekt, leg dan goed de nadruk op *volstrekte* onafhankelijkheid van elke redactie. Vertel Maurice desnoods dat het voor jou even beroerd is om katholieke stukjes te lezen als voor hem om onkatholieke stukjes bij zijn lezers in de bus te doen. Anders komt later allerlei gedonder over dit punt; de katholieke Vlaamse redactie begint dan toch te kankeren, enz. Het is beter de puntjes op de i's te zetten tegenover Maurice vóór de grap begint.²¹

De bewering van Lut Missinne dat de Nederlanders de typische gevoeligheden van de Vlamingen niet goed hadden ingeschat en dat hun samenwerking in *Forum* daarom op 'een misverstand' berustte,²² lijkt hiermee ten dele gelogenstraft. Vooral Du Perron – die jaren in Brussel had gewoond – besefte heel goed hoe de kaarten lagen. Roelants had ondertussen ook perfect begrepen dat er met Du Perron niet te schipperen viel en daarom deed hij er alles aan om hem buiten de redactie te houden, wat overigens niet zo moeilijk was omdat die de 'flauwe zeever' al lang beu was. Bovendien was Du Perron ondertussen naar Parijs verhuisd, wat een actief redacteurschap bemoeilijkte.

Vanuit Parijs bleef Du Perron wel bijdragen leveren aan het blad en vanzelfsprekend voorzag hij bijna elk nieuw Forum-nummer van commentaar in zijn drukke briefwisseling met Ter Braak. Met Maurice Roelants onderhield hij voor zover bekend geen contact meer.

Wel viel zijn naam nog geregeld in de correspondentie, vooral toen de hel was losgebarsten naar aanleiding van Victor Varangots verhaal *Virginia*. Maar eerder nog, op 8 februari 1935 oordeelde Du Perron over het slot van Roelants' verhaal Kraaien hebben gekrast: 'lang niet kwaad, zelfs goed in zijn soort, maar als zijn personages met elkaar beginnen te praten in dat potsierlijke hoogkoeterwaalsch, heb ik alleen moeite om niet te lachen'. Een moderne lezer zal Du Perron helaas gelijk moeten geven: de dialogen van Roelants *zijn* vaak potsierlijk.

Toch bleef Du Perron een zekere waardering voor de Vlaamse schrijver koesteren. Zo kon hij niet aan hem voorbij bij het samenstellen van de bundel *De korte baan. Nieuwe Nederlandsche verhalen* (1935) want, zo schreef hij aan mederedacteur Hendrik Marsman, 'Roelants is een "naam"'.²³ Niet alleen werd zijn verhaal 'De eeuwig Bestolene' in de bundel opgenomen, ook vroeg Du Perron zijn advies over andere Vlaamse prozaschrijvers wier werk de moeite waard zou kunnen zijn. Vermoedelijk was dit het laatste persoonlijke contact tussen de twee protagonisten van mijn lezing.

Toen in oktober 1935 tot de definitieve opheffing van *Forum* was beslist, publiceerde Fernand Toussaint van Boelaere een stuk in het *Algemeen Handelsblad* waarin, volgens Ter Braak, 'de heele quaestie in jezuïetische verdraaiing werd gepresenteerd'. Daarop interpelleerde Ter Braak Roelants 'of hij dat stuk kletsmajoor heeft geïnspireerd, ja of neen'. Uiteraard ontkende Roelants kordaat.²⁵ Van alle Vlaamse redacteurs was Roelants nochtans degene die het dichtst bij Toussaint van Boelaere stond. Dat het stuk persoonlijke informatie over Ter Braak en Victor Varangot bevatte – ze waren sedert augustus zwagers – lijkt eveneens in de richting van Roelants te wijzen. Hij kende alle betrokkenen persoonlijk: Varangot was secretaris van Greshoff en Varangots vrouw, Truida ter Braak (de jongere zus van Menno), was zijn eigen secretaresse geweest. We kunnen moeilijk anders dan constateren dat Roelants de schijn hier enigszins tegen heeft.

Twee dagen later verscheen er in *De Tijd* een niet ondertekend artikel van gelijke strekking. Du Perron meende er de hand van Anton van Duinkerken in te ontdekken. Omdat de scribent van *De Tijd* aan Du Perron een belangrijke rol in het geschil toedichtte, achtte die zich bevoegd om uitvoerig te antwoorden. Met het oog op publicatie in *Het Vaderland*, waar Ter Braak kunstredacteur was, schreef hij 'Kleine bijdrage tot kennis van een katholieke voorlichting en strijdmethode'. Daarin vraagt hij zich onder meer af wie Van Duinkerken en Toussaint van Boelaere heeft ingelicht 'en wie dat deed op deze... katholieke wijze'. Ter Braak wilde het stuk echter niet opnemen vóór de beide *Forum*-redacties in het novemnummer een verklaring hadden afgelegd. Het verscheen uiteindelijk pas in 1958 in deel 6 van Du Perrons *Verzameld Werk*. Roelants blijft hierin klaarblijkelijk buiten schot, behalve misschien voor de goede verstaander. De allereerste zin van het stuk luidt namelijk: 'Nog is *Forum* niet overleden en het gekras van de kraaien vervult allerwegen de lucht'. Is het te ver gezocht (of te malicieuus) om hierin een sneer te zien aan het adres van de auteur van het verhaal 'Kraaien hebben gekrast'?

Noten

- Tenzij anders vermeld, komen alle briefcitaten uit E. du Perron, Brieven 1-9. G.A. van Oorschot, Amsterdam 1977-1990.
- 2 Zie hierover o.m. Yves T'Sjoen, "3 op 5 keer Richard Minne" De verwijdering tussen E. du Perron en Paul van Ostaijen: de Avontuur-enquête in december 1927', in *Kreatief* 29 (1995), nr. 1 (april), p. 5-30.
  - 3 Zie o.m. Kees Snoek, "Pierrot is eindelijk naar de maan": Du Perrons fantaisisme in de kwatrijnen van Filter', in *ZL* 1 (2001-2002), nr. 0 (april 2001), p. 2-11.
  - 4 Geciteerd in de brief van Du Perron aan Gaston Burssens van 21 maart 1928.
  - 5 Geciteerd uit G.H. 's-Gravesande, 'E. du Perron', in *Vergeten en gebeven, literaire beschouwingen*. BZZTôH, 's-Gravenhage 1982, p. 165-171.
  - 6 E. du Perron, Brieven 2. G.A. van Oorschot, Amsterdam 1978, p. 79-80. De bezorgers dateerden deze brief 20 februari 1930 maar volgens mij moet hij een week voordien geschreven zijn.
  - 7 E. du Perron, Brieven 2. G.A. van Oorschot, Amsterdam 1978, p. 51-57. Deze brief kreeg de datering 24 januari 1930 maar is duidelijk geschreven na de brief aan Stols: vrijdag 14 februari dus.
  - 8 Onbekende collectie, kopie in het Letterkundig Museum, Den Haag. Met dank aan Kees Snoek, die mij hierop wees.
  - 9 Zonder precieze bronvermelding geciteerd in C. van Dijk, *Alexandre A.M. Stols 1900-1973, uitgever-typograaf*. Een documentatie. Walburg Pers, Zutphen 1992, p. 401. Roelants zelf zegt dat Marnix Gijsen hem terecht 'de slechtste der correspondenten' noemde, in *Roman van het tijdschrift Forum of les liaisons dangereuses*. Nijgh & Van Ditmar, 's Gravenhage/Rotterdam [1965], p. 49
  - 10 Brief van 16 maart 1930 aan J. Greshoff.
  - 11 Brief van 7 februari 1931 aan H. Marsman.
  - 12 C. van Dijk in noemt dit 'eigenlijk geen afzonderlijke druk, maar een "opbindpartij" van de eerste druk' (in C. van Dijk, *Alexandre A.M. Stols 1900-1973, uitgever-typograaf*, p. 472). Dat lijkt erg onwaarschijnlijk aangezien de oplage van de eerste druk slechts 150 exemplaren bedroeg. Mijn exemplaar is in ieder geval op ander, goedkoper papier gedrukt.
  - 13 Brief van 26 februari 1933 aan M. Roelants. De correspondentie Du Perron-Roelants berust in het AMVC-Letterenhuis (Antwerpen).
  - 14 Brief van 29 december 1931 aan Ter Braak. Voor deze correspondentie zie Menno ter Braak / E. du Perron, *Briefwisseling 1930-1940 I-IV*. G.A. van Oorschot, Amsterdam 1962.
  - 15 Brief van 17 juni 1932 aan M. Roelants.
  - 16 Brief van 11 juli 1932 aan M. ter Braak.
  - 17 Maurice Roelants, *Roman van het tijdschrift Forum of les liaisons dangereuses*. Nijgh & Van Ditmar, 's Gravenhage/Rotterdam [1965].
  - 18 Brief van (vermoedelijk) 6 juni 1932 aan M. Roelants. De datering (niet in Du Perrons handschrift) op de brief, '7/8/32', kan niet kloppen.
  - 19 Brief van 25 februari 1933 aan M. ter Braak.
  - 20 Het zogenaamde 'grafschrift' was van de hand van ene Hans Hermans en luidde: 'Ik heb mijn naam het plebs geleend, / dat op het Forum was vereend. / Mijn naam, meer niet. Waarom? Waarom? / Ach, kwel mij er niet langer om!'
  - 21 Brief van 13 september 1933 aan M. ter Braak.
  - 22 Lut Missinne, 'De Vlamingen in Forum: een misverstand', in *Van Hooger Leven tot De Vlag*. Literatuuroppvattingen in Vlaanderen (1920-1940). Peeters / Paul van Ostaijeninstituut, Leuven 1999, p. 87-100.
  - 23 Brief van 21 augustus 1935 aan H. Marsman.
  - 24 Dit en het vorige citaat uit een brief van M. ter Braak aan E. du Perron van 10 oktober 1935.
  - 25 Zie M. Roelants, *Roman van het tijdschrift Forum*, p. 148.